

МІСЦЕ І РОЛЬ ЛЕКЦІЇ ПІД ЧАС ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ШКІЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЕПІЧНИХ ТВОРІВ

THE PLACE AND ROLE OF THE LECTURE DURING THE EXPERIMENTAL INTRODUCTION OF TEACHING METHODS OF EPIC WORKS SCHOOL ANALYSIS FOR STUDENTS-PHILOLOGISTS

Стаття присвячена дослідженню місця і ролі академічної лекції під час експериментального впровадження методики навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів. Доведено, що лекція як домінуюча форма навчання сприяє засвоєнню системи знань, формує широкий професійний світогляд, загальну культуру, наукове мислення. Експериментальну лекцію з методики викладання зарубіжної літератури визначено як домінуючу форму організації навчального процесу студентів-філологів проблемно-пошукового характеру з метою опанування університетського курсу «Методика викладання зарубіжної літератури», під час проведення якої відбувається ознайомлення майбутніх словесників із сучасними науковими напрацюваннями в зазначеній галузі знань, засвоєння та розуміння ними методології її розвитку, основних положень, актуальних питань і дискусійних проблем. Зосереджено детальну увагу на ознаках експериментальних лекцій, їхніх специфіці та функціях (методологічна, інформативна, організаційна, виховна). Розкрито роль проблемної лекції, лекції-візуалізації, бінарної лекції, лекції-конференції, лекції-дискусії, лекції-діалогу під час опанування студентами методики викладання зарубіжної літератури. Зазначено, що в процесі проведення експерименту перевагу було надано такій новаторській формі навчального заняття, як лекція-пошук. Визначено, що це одна з інтерактивних форм навчального заняття, під час проведення якої відбувалася цілісна, ефективна, раціональна, результативна й творча професійна співпраця викладача-лектора й студентської аудиторії з метою кореляції проблемних питань та пошуку альтернативних шляхів їх розв'язання. Окреслено її головну мету: сприймаючи, осмислюючи, усвідомлюючи і синтезуючи наукові теоретико-літературні парадигми та методичні експерименти вчених, студенти вчилися знаходити вагомі, єдино правильні, професійно необхідні рішення, колективно їх обговорювати, робити конструктивні висновки. Доведено, що під час проведення вказаної експериментальної лекції майбутні словесники були активно залучені до навчального процесу, стали діяльними слухачами-співбесідниками, продемонстрували навички володіння новими технологіями навчання, розкрили власний науковий потенціал, проявили творчі здібності, креативність та нестандартний підхід до висвітлення проблемних актуальних питань, висловили свої думки, проаналізували та продискутували.

Ключові слова: експериментальна лекція, академічна лекція, лекція-пошук, методика

викладання зарубіжної літератури, студенти-філологи, функція, форма навчального заняття.

The article is devoted to the study of the place and role of the academic lecture during the experimental introduction of teaching methods of epic works school analysis for students-philologist. It is proved that the lecture as a dominant form of teaching promotes the assimilation of the knowledge system, forms a broad professional outlook, general culture and scientific thinking. An experimental lecture on the methodology of foreign literature is defined as the dominant form of the educational process organizing for students-philologists of problematic and research character in order to master the university course "Methods of teaching foreign literature". During this course future philologists get acquainted with modern scientific researches in this sphere, mastering and understanding the development of the methodology, its basic provisions, topical issues and discussion problems. Detailed attention is paid to the features of experimental lectures, their specificity and functions (methodological, informative, organizational, educational). The role of problematic lecture, lecture-visualization, binary lecture, lecture-conference, lecture-discussion, lecture-dialogue is revealed during students' mastering of teaching foreign literature methods. It is noted that during the experiment, preference was given to such an innovative form of training as lecture-search. It is determined that this is one of the interactive forms of training. During such kind of lecture the whole, effective, rational, productive and creative professional cooperation of the lecturer and the student audience took place in order to correlate problematic issues and to find alternative ways of solving them. Its main purpose is outlined – by perceiving, comprehending, realizing and synthesizing scientific theoretical and literary paradigms and methodical experiments of scientists, students learnt to find important, only correct, professionally necessary decisions, collectively discuss them, make constructive conclusions. It is proved that during the mentioned experimental lecture future philologist were actively involved in the educational process, became active listeners-interlocutors, demonstrated skills in the possession of new learning technologies, revealed their own scientific potential, showed creative abilities, creativity and non-standard approach expressing their thoughts, analyzed and discussed.

Key words: experimental lecture, academic lecture, lecture-search, methodic of foreign literature teaching, students-philologists, function, the form of the training session.

УДК 378.016
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/22-1.8>

Гричаник Н.І.,
викладач кафедри української мови,
літератури та методики навчання
Глухівського національного
педагогічного університету
імені Олександра Довженка

Постановка проблеми у загальному вигляді.
Важливу роль в усвідомленні студентами-філологами тези про те, що робота з текстом художнього

твору на уроці літератури – це прерогатива як сучасної методики, так і шкільної практики, відіграє лекція як основна форма навчальної діяльності у

ЗВО. Аналіз педагогічних джерел і студювання наукової літератури про лекцію, хронологію її становлення, впровадження в навчальний процес дав змогу дійти висновку, що лекція (від лат. lectio – читання) – це систематичний, послідовний виклад навчального матеріалу, будь-якого питання, теми, розділу, предмета, методів науки [55, с. 189].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку лекції як одну із традиційних форм організації навчального процесу досліджували педагоги і методисти різних часів (П. Підкасистий, М. Махмутов, А. Вербицький, М. Гарунов, Н. Мачинська, С. Стельмах, В. Савченко, О. Пометун, З. Курлянд та ін.). Вчені розглядали питання особливостей, мети, завдань та структури академічної лекції, виокремлювали її переваги і недоліки, порівнювали із шкільною лекцією, виділяли та характеризували найвідоміші традиційні види.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У більшості теоретичних напрацювань науковців поза увагою залишилася детальна характеристика інноваційних видів лекцій, які можна ефективно використати під час проведення аудиторних занять із методики викладання зарубіжної літератури.

Мета статті – розкрити важливість інноваційних видів лекцій під час експериментального навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів.

Виклад основного матеріалу. Експериментальну лекцію з методики викладання зарубіжної літератури розуміємо як домінуючу форму організації навчального процесу студентів-філологів проблемно-пошукового характеру з метою опанування університетського курсу «Методика викладання зарубіжної літератури», під час проведення якої відбувається ознайомлення майбутніх словесників із сучасними науковими напрацюваннями в зазначеній галузі знань, засвоєння та розуміння ними методології її розвитку, основних положень, актуальних питань і дискусійних проблем.

Експериментальні лекції характеризувалися такими ознаками:

- 1) науковість, точність, конкретизація, чіткість, доступність, раціоналізм викладу теоретичного матеріалу;
- 2) розкриття сучасних науково обґрунтованих основних положень методики як науки;
- 3) емоційність викладу навчального матеріалу;
- 4) конструктивна, творча взаємодія викладача-лектора і студентської аудиторії як суб'єктів навчальної діяльності;
- 5) створення теоретичної основи для подальшого практичного застосування наукових засад (лабораторні та практичні заняття, виконання завдань для самостійної та індивідуальної роботи, зв'язок із практикою школи і вчителями-предметниками);

6) формування особистості майбутнього вчителя-словесника, залучення його до наукового пошуку, творчої самореалізації, свідомої професійної активності;

7) використання різноманітних дидактичних матеріалів і сучасних технічних засобів для посилення наочності навчального матеріалу, дотримання міжпредметних і міжмистецьких зв'язків.

Незважаючи на наявність обґрунтованих тверджень про недоліки цієї форми навчання (студент із суб'єкта навчання поступово стає об'єктом; домінування репродуктивного методу; пасивність реципієнта, відсутність творчого самостійного мислення і сформованих професійних умінь і навичок та ін.), у процесі експериментального дослідження лекційна форма навчання сприяла:

– донесенню до студентів у систематизованій формі великого обсягу навчальної інформації про аналіз художнього твору на уроках зарубіжної літератури, узагальненню їхніх теоретико-літературних й історико-літературних знань;

– формуванню в майбутніх словесників уявлень про специфіку методики викладання зарубіжної літератури як фахового предмета, літературу як мистецтво слова, художній твір як естетичну цілісність, аналіз як творчий процес пізнання класики світової літератури;

– збудженню професійного інтересу до обраного педагогічного фаху;

– підвищенню рівня методичної підготовки; – розвитку і вдосконаленню дослідницьких, аналітичних умінь, збагаченню читацької культури.

Проте на сучасному етапі становлення вищої освіти в Україні в умовах стрімкого розвитку наукових досліджень, новітніх інформаційних досягнень, спрямованості навчання на особистісно орієнтований розвиток студента важливим є впровадження в практичну діяльність нетрадиційних (інноваційних) лекційних стратегій (рис. 1).

Мета інноваційної лекційної форми навчальної діяльності – створення тісного професійного взаємозв'язку між викладачем-лектором і студентською аудиторією та спрямування їх спільної діяльності на ґрунтовну методичну підготовку словесника-професіонала, здатного усвідомлювати важливість обраного педагогічного фаху, розуміти унікальність зарубіжної літератури як навчального предмета в школі, читати, глибоко сприймати, аналізувати та інтерпретувати зміст опрацьованого художнього матеріалу.

У процесі експериментального дослідження під час проведення аудиторних занять із методики викладання зарубіжної літератури було використано деякі означені види нетрадиційних лекцій.

Продуктивність *проблемної лекції* залежала від професійних умінь викладача методики навчання зарубіжної літератури створювати проблемну ситуацію (ситуації), правильно і чітко формулювати

методичну проблему, яка потребує вирішення, забезпечувати умови для самостійної постановки проблем філологами та відшукувати оригінальні шляхи їх вирішення. Під час проведення такої лекції активізувалася діяльність студентів, з'явилася бажання висловити та обґрунтувати власну точку зору, зробити конструктивні висновки.

Готуючись до проведення *лекції-візуалізації*, викладач частину теоретичного матеріалу перекладав у візуальну форму (логічні схеми, візуальні плакати, різного роду презентації, ілюстративний матеріал, узагальнювальні таблиці, репродукції картин відомих художників тощо). Такі візуальні засоби стали не просто демонстрацією творчого підходу лектора до викладання фахової дисципліни, а й сприяли виникненню в студентів зацікавленості навчальним предметом, формуванню здатності через побачене засвоювати матеріал, запам'ятовувати ключові положення, необхідні поняття, основні наукові досягнення, глибоко проникати в суть пізнаваних явищ.

Можливість обговорити складні дискусійні питання методики навчання зарубіжної літератури була надана під час проведення *бінарної лекції (лекції вдвох)*. Її ефективність забезпечувалася ретельною підготовкою двох педагогів суміжних

дисциплін – методики викладання української та зарубіжної літератури і методики викладання зарубіжної літератури та педагогіки, які тісно співпрацювали, доповнювали виступи один одного, час від часу вдавалися до імпровізації, дискутували і ставили за мету поглибити знання студентів із методичного питання аналізу епічного твору, залучали їх до активного обговорення. Оскільки твори української літератури вивчаються мовою оригіналу, а твори зарубіжної літератури – в перекладах, то викладачі звернули увагу на різні варіанти роботи з підрядниками, художніми перекладами і текстами-оригіналами, вказали на важливість поєднання змістово-процесуального (теоретичного) й особистісного аспектів цього питання. Такий різновид лекційного викладу сприяв об'ємному поданню нового матеріалу шляхом зміни доповідей викладачів-опонентів та його глибокого осмислення.

Підвищити роль самопідготовки студентів до занять із методики викладання зарубіжної літератури допомогла *лекція-конференція*, у процесі якої і педагог, і майбутній учитель були рівноправними учасниками. Її реалізації передувала тривала підготовка: збір матеріалу, окреслення ключових питань відповідно до навчальної робочої програми з курсу, визначення студентів-допо-

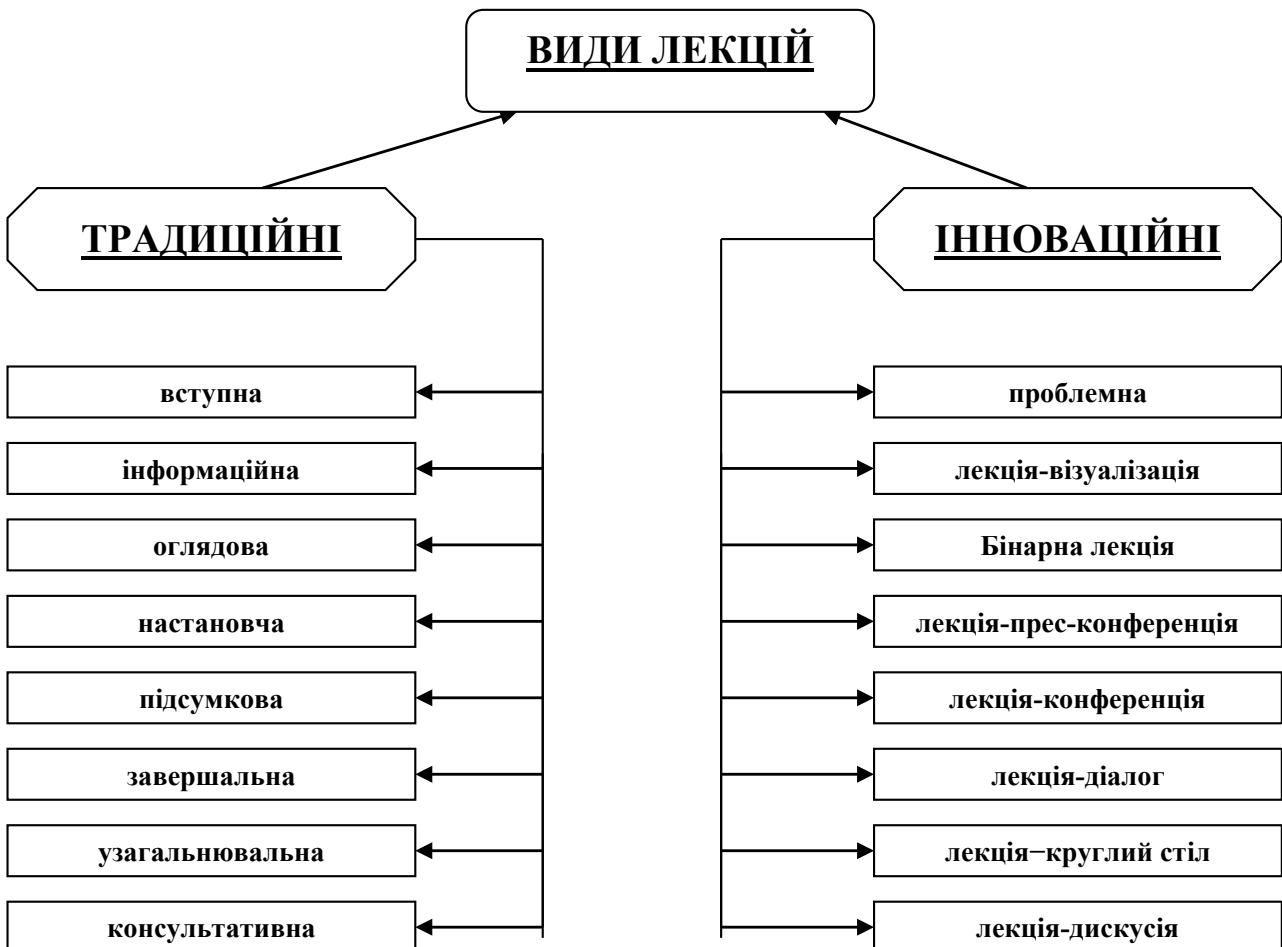

Рис. 1. Види лекцій

Функції експериментальних лекцій

Функція	Її реалізація
Методологічна	Проникнення в історію виникнення, становлення, функціонування методики як науки, розгляд її фундаментальних основ; науково доведена, цілісна та систематизована інформація про термін «шкільний аналіз художнього твору».
Інформативна	Опанування відомого в методиці теоретичного матеріалу про роботу з текстом художнього твору; розгляд новітніх досягнень із цього питання; його узагальнення та систематизація.
Організаційна	Наукова інформація – підґрунтя для подальшої навчальної діяльності студентів (лабораторні та практичні заняття, виконання завдань індивідуальної й самостійної роботи).
Виховна	Формування особистості майбутнього педагога-професіонала з чітко вираженим власним світоглядом, міцною життєвою позицією, інтересом до читання та детального розгляду різножанрових творів.

відачів, які готували відповіді на визначені питання у формі розгорнутої доповіді. Усі наукові повідомлення студентської аудиторії мали в результаті розкрити тему лекційного заняття.

Найпростішою інноваційною стратегією, яка передбачала безпосередній контакт викладача зі студентами, стала *лекція-діалог*. Методична специфіка такої форми полягає в тому, що педагог під час її проведення виконував і роль інформатора-науковця, і роль товариша-співрозмовника, який уміло керував діалогом через постановку низки ґрунтовних запитань, що потребували пошуку відповіді на них. Таким чином, така форма лекції забезпечила безпосередній контакт викладача зі студентами і позицію їх як рівноправних учасників, сприяла формуванню дослідницько-пошукових і професійно-методичних умінь.

Враховуючи вищезазначене, констатуємо, що описані нами інноваційні лекційні форми навчальних занять були результативними у своєму взаємодоповненні, оскільки під час упровадження в навчальний процес ЗВО, як правило, застосовувалися у поєднанні елементи відомих традиційних та описаних інтерактивних форм лекцій із метою зацікавлення студентської аудиторії відповідною дисципліною, формування в них відповідального ставлення до обраного педагогічного фаху, а також інтелектуально-евристичних, комунікативних, полемічних, професійно-методичних умінь роботи з текстом епічного твору.

Інноваційні різновиди лекцій під час упровадження експериментального навчання студентів-філологів шкільного аналізу епічних творів виконували певні функції (табл. 1).

У процесі проведення експериментального навчання перевагу було надано такій новаторській формі заняття, як *лекція-пошук*. Це одна з інтерактивних форм навчального заняття, під час проведення якої відбувалася цілісна, ефективна, раціональна, результативна й творча професійна співпраця викладача-лектора й студентської аудиторії з метою кореляції проблемних питань та пошуку альтернативних шляхів їх розв'язання.

Головна мета означеного навчального заняття у тому, що, сприймаючи, осмислюючи, усвідомлюючи і синтезуючи наукові теоретико-літературні парадигми та методичні експерименти вчених, студенти вчилися знаходити вагомі, єдино правильні, професійно необхідні рішення, колективно їх обговорювати, робити конструктивні висновки. Студенти були активними помічниками викладача методики викладання зарубіжної літератури. Під час проведення вказаної експериментальної лекції майбутні словесники були активно залучені до навчального процесу, стали діяльними слухачами-співбесідниками, продемонстрували навички володіння новими технологіями навчання, розкрили власний науковий потенціал, проявили творчі здібності, креативність та нестандартний підхід до висвітлення проблемних актуальних питань.

Експериментальні лекції були результативними, оскільки сприяли:

- поліпшенню комунікативного зв'язку «викладач-студент», налагодженню професійного взаєморозуміння між лектором і слухачами;
- поступовому відходу від затеоретизованості, схематизму, перевантаженості у викладі теоретичного матеріалу;
- підвищенню інтересу студентів-філологів до фахової дисципліни, рівню їхньої методичної культури, розширенню наукового світогляду, літературознавчої ерудиції;
- формуванню навичок критичного мислення, творчого підходу до розв'язання нестандартних задач;
- активізації інтегративного підходу та міжпредметних і міжмистецьких зв'язків;
- поглибленню вмінь здійснювати наукову та дослідницьку діяльність, індивідуальну та групову роботу, творчий пошук;
- коригуванню роботи студентів на занятті, спостереженню та перевірці рівня усвідомлення ними прослуханого матеріалу.

Після кожної експериментальної лекції було проведено самоаналіз та студентський аналіз, які дали змогу визначити переваги такого різновиду

інтерактивної лекції, скоригувати лектору подальшу викладацьку діяльність, окреслили низку незначних недоліків, яких потрібно позбутися.

Висновки. Таким чином, під час експериментального навчання охарактеризовані лекційні стратегії були зорієнтовані на активну взаємодію викладача-лектора і студентської аудиторії як суб'єктів навчальної діяльності, сприяли формуванню міцних теоретичних знань із предмета з метою їх подальшого практичного застосування,

збудженню професійного інтересу до вибраного педагогічного фаху, підвищенню рівня методичної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Мачинська Н.І., Стельмах С.С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі : навчально-методичний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.